Näkövammaisten liitto

Kirjallinen asiantuntijalausunto

21.10.2024

Eduskunta

Sivistysvaliokunta

siv@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi HE 114/2024 vp

Aika: Sivistysvaliokunnan kokous 22.10.2024 klo 12.00

Näkövammaisten liitto ry kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta jättää kirjallinen asiantuntijalausunto ja osallistua asiantuntijakuulemiseen valiokunnan käsitellessä hallituksen esitystä perusopetuslain ja siihen liittyvien lakien muuttamiseksi.

Näkövammaisten liitto on Suomen näkövammaisyhdistysten yhteistyöjärjestö, joka edistää sokeiden ja heikkonäköisten ihmisten oikeuksien toteutumista, tuottaa erityispalveluja ja toimii Suomessa asiantuntijana näkövammaisuuteen ja näkemiseen liittyvissä asioissa. Suomessa näkövammaisia on noin 55 000, joista alle 18-vuotiaita on 1000–1500.

Sisällys

1.Lausunnon rakenne 3

2.Esityksen tavoitteen toteutuminen näkövammaisten oppilaiden näkökulmasta 3

3.Monialaisen yhteistyön ja konsultaation aseman heikentäminen ja yksipuolistaminen 5

4.Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin konsultatiivinen rooli ja konsultaation muuttaminen maksuttomaksi 5

5.Lasten perus- ja ihmisoikeudet ja oikeusturva sekä oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuuleminen 7

6.Perusopetuksen inklusiivisuuden ja koulunkäynnin tuen heikentäminen 8

7.Tuen muotojen yhteismitattomuus 9

8.Vammaisvaikutusten arviointi 9

9.Esitettävässä sääntelyssä epätarkkuutta ja ristiriitaisuuksia 9

10.Näkövammaisten liiton säännöskohtaiset kommentit ja muutosehdotukset 10

20 a § Oppilaan oikeus oppimisen ja koulunkäynnin tukeen 10

20 b § Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot 12

20 c § Oppilaskohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen 13

20 d § Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointi 15

20 e § Oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma 16

20 f § Tukea koskeva päätös 18

20 g § Opetusryhmien muodostaminen 20

20 i § Perusopetuksen järjestäminen oppilaalle oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella 21

30 § Oikeus saada opetusta 21

31 § Opetuksen maksuttomuus 21

37 § Henkilöstö 22

39 § Erityisopetuksen tukitehtävistä huolehtiminen 23

1.Lausunnon rakenne

Aluksi Näkövammaisten liitto tuo yleisellä tasolla esiin hallituksen esitykseen liittyviä seikkoja, joita se pitää keskeisinä erityisesti näkövammaisten oppilaiden ja heidän vanhempiensa tai muiden huoltajiensa näkökulmasta. Tämän jälkeen nostamme esiin esitykseen liittyviä säännöskohtaisia ongelmia ja ehdotamme niihin ratkaisuvaihtoehtoja.

2.Esityksen tavoitteen toteutuminen näkövammaisten oppilaiden näkökulmasta

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oppimisen ja koulunkäynnin tukea koskevat säännökset perusopetuslaissa ja muissa siihen liittyvissä laeissa. Tavoitteena on selkiyttää, täsmentää ja yhtenäistää oppilaan saaman tuen muotoja siten, että tukitoimet olisivat valtakunnallisesti yhtenäiset ja selkeät sekä varmistaa riittävät resurssit tukitoimien toteuttamiseen. Lisäksi tavoitteena on, että oppilailla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tukea oppimiseensa sekä ryhmän jäseninä että yksilöinä. Tavoitteena on myös vähentää opetushenkilöstön hallinnollista työtä vähentämällä tuen arvioinnissa, päätöksenteossa ja suunnittelussa tarvittavien asiakirjojen määrää. Esitysten kerrotaan pohjautuvan Oikeus oppia -ohjelman kehittämisehdotuksiin. Tehtävät esitykset ovat kuitenkin irtautuneet näistä kehittämisehdotuksista eivätkä takaa tuen jatkuvuutta.

Näkövammaisten liitto pitää tavoitteita kannatettavina. Tosiasia kuitenkin on, että esitettävillä säännösmuutoksilla niiden saavuttaminen on vaikeaa. Esitys ei ole tällaisenaan riittävä korjaamaan nykyisen lainsäädännön ongelmakohtia. Pikemmin esitys uhkaa tuottaa jopa uutta epäyhdenvertaisuutta ja johtaa siihen, ettei oppilaiden tosiasiallinen pääsy tuen piiriin ja tuen toteutuminen edelleenkään toteutuisi. Myös esitykseen sisältyvät arviot uudistuksen tuottamasta lisätyöstä ovat alimitoitettuja ja siten uudistukselle varatut resurssit riittämättömiä. Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitteena on yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti turvata jokaisen oppilaan oikeus riittävään koulunkäynnin ja oppimisen tukeen. Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys ei toteuta tätä tavoitetta näkövammaisten ja kuulonäkövammaisten oppilaiden näkökulmasta.

Näkövammaisten oppilaiden osalta ehdotettu sääntely uhkaa heikentää heidän oikeuttaan saada opetusta ja oppimisen ja koulunkäynnin tukea yhdenvertaisesti näkevien oppilaiden kanssa. Samoin se uhkaa heidän oikeuttaan saada käyttöönsä opetukseen osallistumiseen ja koulunkäyntiin välttämättä tarvitsemansa perusopetuslain 31 §:n mukaiset apuvälineet ja avustajapalvelut sekä 39 §:n mukaiset konsultaatiopalvelut. Lisäksi esitys uhkaa heikentää näkövammaisen oppilaan tarpeisiin vastaamisessa välttämätöntä monialaista yhteistyötä, oppilaan ja huoltajan osallisuutta ja oikeusturvaa,

perusopetuksen inklusiivisuutta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen jatkumoa eri koulutusasteilla.

Esitys ei edistä saavutettavuutta ja esteettömyyttä näkövammaisten oppilaiden näkökulmasta. Inkluusiossa ei ole kyse vain oppimisen tuesta, vaan siinä on kyse myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumisesta. Hallituksen esityksessä on mainittu YK:n vammaissopimuksen koulutusta käsittelevä artikla 24. Täysin huomiotta on jäänyt esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsittelevä 9 artikla. Kyseinen artikla on oleellinen näkövammaisten oppilaiden oppioikeuden toteutumisen näkökulmasta.

Esi- ja perusopetus ovat pohja tulevalle opiskelupolulle ja työelämälle. Ellei näkövammainen oppilas saa esi- ja perusopetuksessa tarvitsemiaan apuvälineitä, saavutettavaa oppimateriaalia ja muita perusopetuslain 31 §:n ja 39 §:n mukaisia tukitoimia, on riskinä, että tulevan opiskelun ja työelämän pohja ei muodostu riittävän vahvaksi. Alisuorittaminen ei ole tuntematon ilmiö näkövammaisten oppilaiden keskuudessa. Kun tarkastellaan tilastoja, on selkeästi nähtävissä yhteys koulutuksen ja työllisyyden välillä.

Näkövammaisten liiton ylläpitämä lakisääteinen näkövammarekisteri on yksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) valtakunnallisista henkilörekistereistä. Näkövammarekisterin tilastojen mukaan näkövammaisten ihmisten koulutusaste korreloi selvästi työllisyysasteen kanssa. Korkeammin koulutetut työllistyvät paremmin kuin matalammin koulutetut.

Näkövammarekisterissä työikäisten näkövammaisten koulutusastetta on seurattu säännöllisesti vuodesta 1985. Kun tarkastellaan näkövammaisten koulutustason ja työllisyysasteen kytköstä, nähdään, että pelkän perusasteen varassa olevista näkövammaisista on työelämässä kokoaikaisesti, osa-aikaisesti tai yrittäjinä 24 %. Korkeakoulututkinnon suorittaneista vastaava luku on 78 %. Näkövammaisten työllisyysaste on noin 41 %, joka on kaukana koko väestön työllisyysasteesta.

Näkövammaisista perusasteen koulutuksen varassa on 35,1 %, joka on huomattavasti enemmän kuin koko väestössä. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on 44,2 %, joka eroaa vain hieman koko väestön osuudesta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on 20,6 %. Näkövammaisten korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut, mutta samalla ero koko väestöön pysyy ennallaan tai kasvaa.

3.Monialaisen yhteistyön ja konsultaation aseman heikentäminen ja yksipuolistaminen

Esityksessä on kevään esitysluonnokseen verrattuna heikennetty huomattavasti velvoitetta vammaisen oppilaan tuen tarpeiden arvioinnissa ja tukitoimien suunnittelussa ja niiden toteuttamisessa välttämättömään monialaiseen yhteistyöhön. Perusopetuslain 3 a §:n mukaan perusopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Tämä tarkoittaa, että perusopetuksessa tulee ottaa vastaan kaikki näkövammaisen, ja muulla tavoin vammaisen, oppilaan tuen tarpeen arviointiin, tuen toteutukseen ja suunnitteluun tarvittava erityisosaaminen. Pelkkä opettajien välinen yhteistyö ja perustason pedagoginen tai erityispedagoginenkaan yhteistyö ei ole riittävää, vaan vammaisen lapsen edun toteutuminen edellyttää riittävää asiantuntemusta kyseisen lapsen erityistarpeista ja osallistumisen edellytyksistä.

Vammaisilla lapsilla on oikeus saada tarvitsemansa apu ja tuki koulutuksessa. YK:n lasten oikeuksien sopimus ja YK:n vammaissopimus asettavat sekä lainsäätäjälle että lakia toimeenpanevalle viranomaiselle aktiivisen toimintavelvoitteen ryhtyä tarvittaessa erityisiin toimiin lapsen tarvitsemien yksilöllisten tukitoimien tarjoamiseksi ja lapsen osallistumisen esteiden poistamiseksi.

4.Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin konsultatiivinen rooli ja konsultaation muuttaminen maksuttomaksi

Näkövammaisiin oppilaisiin ja näkövammaispedagogiikkaan erikoistunutta opettajakoulutusta ei ole ollut Suomessa tarjolla vuoden 2002 jälkeen. Perusopetuksen opetus- ja ohjaushenkilökunnalle on tarjolla näkövammaisuuden asiantuntevaa pedagogista tukea ainoastaan oppimis- ja ohjauskeskus Valterissa. Valterin konsultatiivinen ohjaustoiminta tuo oppilaan lähikoulun henkilökunnalle näkyväksi näkövammaisen oppilaan kokonaisvaltaisen kehityksen, oppimisen ja opintotekniikoiden erityispiirteet ja ohjaa näkövammaisen oppilaan tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä tarvittavien tukitoimien suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin erityisosaaminen ja palvelut mahdollistavat näkövammaisten oppilaiden yhdenvertaisen oikeuden oppia ja saada oppimisen ja koulunkäynnin tukea sekä suoriutua koulunkäynnistä ja saada jatko-opintovalmiudet omien edellytystensä mukaisesti.

Näkövammaisten oppilaiden opetuksen ohjauspalvelutoiminta on maksutonta koko Euroopassa ja on perusteltua, että siitä tulee maksutonta myös Suomessa. Näkövammaisen oppilaan tarpeista piittaamatta kaikki kunnat eivät tälläkään hetkellä käytä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin palveluita, koska ne ovat maksullisia. Tällöin

näkövammaisen oppilaan oikeus oppia sekä saada tarpeitaan vastaavaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea ei toteudu yhdenvertaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. On huomattava, että oppivelvollisuuden ohella on myös oppioikeus.

Esityksessä ehdotetaan säädettävän siitä, että sairaalan sijaintikunnan on järjestettävä toiminta-alueellaan konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua oppilaan omassa koulussa, mutta edelleenkään kuntia ei velvoitettaisi käyttämään oppimis- ja ohjauskeskus Valterin palveluita oppilaan tarpeiden niin edellyttäessä. Tämä on vakava puute ja asettaa näkövammaiset oppilaat heikompaan asemaan.

Esityksen uuden oppilaskohtaisia tukitoimia ja niiden järjestämistä koskevan 20 c §:n 1 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan vain, että ” Oppilaskohtaisten tukitoimien suunnittelussa olisi tilanteen vaatiessa mahdollista hyödyntää myös muuta kuin oman koulun tai esiopetuksen järjestämispaikan erityisopettajan konsultaatiota, kuten niiden opetuksen järjestäjien konsultaatiota, joiden osalta opetus- ja kulttuuriministeriö on 39 §:n mukaisesti päättänyt velvollisuudesta huolehtia opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukipalveluista (esim. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri) sekä esityksen 4 a §:n 2 momentin mukaista sairaalaopetuksen konsultaatiopalvelua.” Määritelmä ”tilanteen vaatiessa” on epätäsmällinen ja ohjaa siihen, että näkövammaiselle oppilaalle välttämättömiä ohjaus- ja tukipalveluita ei käytettäisi oppilaan tarpeen mukaisesti. Lisäksi käytetty muotoilu ”olisi mahdollista hyödyntää” ei velvoita, eikä edes riittävästi ohjaa, käyttämään näkövammaisen oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeiden arvioinnin ja tuen toteuttamisen kannalta aivan välttämättömiä ohjaus- ja konsultaatiopalveluita. Erityisopettajilla ei ole tätä osaamista.

Näkövammaisten oppilaiden oikeuden oppimiseen ja tarvitsemaansa tukeen sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta esityksestä tekee erityisen ongelmallisen se, että konsultatiivinen sairaalaopetus olisi ilmaista ja oppimis- ja ohjauskeskus Valterin palvelut olisivat edelleen maksullisia. Tämä johtaa käytännössä tilanteeseen, jossa tietyn tuen tarpeen, vamman tai diagnoosin omaavan oppilaan koulu (kunta) joutuu maksamaan palvelusta, joka on toisenlaisen tuen tarpeen, vamman tai diagnoosin omaavan oppilaan koululle (kunnalle) ilmainen. Tämä on yhdenvertaisuuden vastaista eikä millään tavalla hyväksyttävää.

Näkövammaisten liitto vaatii, että näkövammaisen oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeen arvioinnissa ja tuen toteutuksessa tarpeellinen ohjaus- ja konsultaatio tulee olla saatavissa asiantuntevasti ja yhdenvertaisesti. Lisäksi vaadimme, että perusopetuksen tukipalveluiden maksuttomuuden periaate ulotetaan koskemaan myös Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin palveluja. Ellei näin tehdä, oppilaat ovat eriarvoisessa

asemassa sen mukaan, mikä vamma, sairaus tai muu syy on oppimisessa tarvittavien palvelujen ja tukitoimien sekä kohtuullisten mukautusten taustalla. Tässä on nähtävissä riski syrjinnälle.

5.Lasten perus- ja ihmisoikeudet ja oikeusturva sekä oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuuleminen

Lapsen oikeuksia koskevan lainsäädännön kehittämisen lähtökohtana ei tule olla hallinnolliset tarpeet, vaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja YK:n vammaissopimuksen noudattaminen. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohta velvoittaa arvioimaan ja huomioimaan lapsen edun toteutumista eri sääntelyvaihtoehdoissa ja ottamaan lapsen edun ensisijaisesti huomioon kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Vastaavaan lapsen edun ensisijaiseen huomioimiseen kaikissa vammaista lasta koskevissa toimissa velvoittaa YK:n vammaissopimuksen 7 artiklan 2 kohta.

Perusopetuslain oppimisen ja koulunkäynnit tuen säännösten uudistamisessa tärkein tavoite tulee olla oppilaan (lapsen) edun ja oikeusturvan toteutuminen. Lapsen tarpeita vastaavilla oikea-aikaisilla tukitoimilla on laaja-alaista ja pitkäkantoista merkitystä. Niillä voidaan varmistaa lapsen perusopetusoikeuden tosiasiallinen toteutuminen sekä se, että lapsi pystyy suorittamaan oppivelvollisuutensa ja osallistumaan toisen asteen, sekä mahdollisesti korkea-asteen, koulutukseen.

Lasten kohdalla korostuu erityisesti ennakollisen oikeusturvan merkitys, koska heidän kehityksensä kannalta tärkeitä vuosia voi hukkaantua muutoksenhaku- ja kanteluprosessien venyessä. Ennakollisen oikeusturvan osalta oppilaan ja huoltajan kuulemisella ja osallisuudella sekä oppilaan tuen tarpeen arviointiin että tuen toteutuksen suunnitteluun, seurantaan ja arviointiin on suuri merkitys.

Esitykseen sisältyy useita kohtia, jotka heikentävät lapsen oikeuksien ja tuen toteutumista. Perusopetuslakiin tarvitaan tarkempaa sääntelyä turvaamaan lasten yhdenvertaista oikeutta perusopetukseen ja oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Samoin tarvitaan tarkempaa sääntelyä turvaamaan lasten ja koulun henkilökunnan oikeusturvaa. Nyt esitettävä sääntely ei ole riittävää.

Oppilaan perusoikeuksia koskevissa asioissa sääntelyn tulee laillisuusperiaatteen mukaisesti olla laintasoista, ei opetussuunnitelman perusteissa määrättävää. Esityksen 20 b, 20 c ja 20 d §:ssä kuitenkin ehdotetaan säädettäväksi, että niissä säädettävistä asioista

määrätään tarkemmin opetussuunnitelman perusteissa. Perusopetuslakiin tulee yhdenvertaisuuslain huomioimisen varmistamiseksi lisätä myös säännös vammaisen lapsen oikeudesta kohtuullisiin mukautuksiin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan kuntien opetustoimen ja koulujen oikeudellisessa osaamisessa, hallinnollisissa menettelyissä ja päätöksenteossa on oikeussuojaongelmia aiheuttavia puutteita. Lakisääteisiä muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä ei aina tehdä ja tehdytkään päätökset eivät aina perustu lakiin tai eivät täytä hallintolain vaatimuksia esimerkiksi päätöksen perusteluvelvollisuudesta. Tämän vuoksi perusopetuslakiin tarvitaan tarkempaa sääntelyä erityisesti oppimisen tukea koskevien hallintopäätösten vireilletulosta, valmistelusta, tekemisestä ja toimeenpanosta.

6.Perusopetuksen inklusiivisuuden ja koulunkäynnin tuen heikentäminen

Suomen vuonna 2023 saamissa tuoreimmissa lapsen oikeuksien komitean suosituksissa komitea on edelleen ilmaissut huolensa siitä, ettei Suomessa lapsen edun huomioimista useinkaan sovelleta johdonmukaisesti sekä siitä, ettei Suomessa vammaisia lapsia onnistuneesti osallisteta yleisopetukseen (CRC/C/FIN/CO/5–6, kohdat 17, 29 ja 30). Komitea on suositellut resurssien ja riittävän ammattitaitoisen henkilökunnan lisäämistä sen varmistamiseksi, että vammaiset lapset saavat koulussa yksilöllistä tukea. Myös YK:n vammaisoikeuksien komitea on vuonna 2023 osana vammaisoikeuksien sopimuksen toteutumisen määräaikaisseurantaa pyytänyt Suomelta lisätietoa siitä, miten kouluissa varmistetaan vammaisten oppilaiden mahdollisuus yksilölliseen tukeen ja kohtuullisiin mukautuksiin (CRPD/C/FIN/Q/1, kohta 21).

Inkluusionperiaatteen mukaan oppilaan tulisi saada tukea lähtökohtaisesti siinä oppimisympäristössä, jossa tuen tarve havaitaan. Tuen toteuttamisessa olisi oltava useita oppilaan yksilölliset tarpeet huomioivia ratkaisumahdollisuuksia. Nyt esitettävä sääntely uhkaa heikentää inkluusion periaatteen toteutumista. Esitys keskittyy myös pääosin oppimisen tukeen, tukiopetukseen ja erityisopettajien työhön. Koulunkäynnin tukitoimet ja erityisesti avustajapalvelut eivät nouse riittävästi esille, vaikka esityksen mukaan opettajat ovat pitäneet ryhmäkohtaisten avustajien käyttöä yhtenä toimivimmista ja toivotuimmista tuen muodoista.

7.Tuen muotojen yhteismitattomuus

Näkövammaisten liitto on huolissaan tuen terminologian ja rakenteen yhteismitattomuudesta varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteenkoulutuksen välillä. Varhaiskasvatuslaissa ja nyt samanaikaisesti eduskunnan käsittelyssä olevissa lukiolakia ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia koskevissa lakiesityksissä tuen terminologia ja rakenne eroavat merkittävästi perusopetuslakiin esitettävistä muutoksista. Tämä katkaisee tuen jatkumon erityisesti opetuksen nivelvaiheissa. Lisäksi se aiheuttaa turhaa toistuvaa tuen tarpeiden uudelleen arviointia ja päätöksentekoa.

Näkövammaisten liitto ehdottaa, että tuen muodot ja terminologia yhtenäistetään tai harmonisoidaan varhaiskasvatuksen, perusasteen ja toisen asteen välillä. Tällä tavoin oppilaan kertaalleen selvitetty tuen tarve, ja sitä vastaamaan kehitetyt tukitoimet voivat tehokkaasti siirtyä sellaisinaan asteelta toiselle ilman uudelleenarviointeja, ellei oppilaan tuen tarpeiden muutos edellytä uudelleenarviointia.

8.Vammaisvaikutusten arviointi

On myönteistä, että vaikutusarvioinnissa on arvioitu myös vammaisvaikutuksia. Arvioinnissa ei kuitenkaan ole arvioitu riittävästi, mitä oppimisen tukeen suunniteltavat muutokset tarkoittavat vammaisten oppilaiden osalta, kun uudistuksia ja nykytilannetta (kolmiportainen tuki) verrataan keskenään. Samoin vaikutusarvioinnista puuttuvat näkemykset siitä, millä tavoin esitettävät uudistukset takaavat oppimisen tuen jatkuvuuden esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen asti.

9.Esitettävässä sääntelyssä epätarkkuutta ja ristiriitaisuuksia

Näkövammaisten liitto toteaa, että lakiteknisesti tarkasteltuna esityksessä on joiltain osin korjattavaa ehdotetun sääntelyn epätarkkuuden sekä säännösten ja niiden perustelujen ristiriitaisuuksien osalta. Sääntelyn tarkkuuteen ja selkeyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota, kun sääntely liittyy perusoikeuksiin ja tavanomaisen elämän toimintoihin. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mukaan sen lisäksi, että alan ammattihenkilöt kykenevät ilman vaikeuksia soveltamaan säännöksiä, on myös oikeuksiaan selvittävän henkilön itsensä, eli perusopetuslain osalta oppilaan ja huoltajan, voitava saada oikeutensa vaivatta tietoonsa. Käsiteltävänä olevassa esityksessä tämä ei toteudu riittävästi.

10.Näkövammaisten liiton säännöskohtaiset kommentit ja muutosehdotukset

20 a § Oppilaan oikeus oppimisen ja koulunkäynnin tukeen

Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että voimassa olevan lain 30 §:stä poistettavaksi ehdotettu säännös siitä, että oppilaalla on heti tuen tarpeen ilmetessä oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea säilytetään. Esitämme, että poistamisen sijaan säännös siirretään 20 a §:n 1 momenttiin seuraavasti:

HE 114/2024 20 a § 1 momentti:

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia osallistua opetukseen tai suoriutua opinnoistaan on oikeus saada oppimisen ja koulunkäynnin tukena 20 b §:n 2 momentissa tarkoitettuja ryhmäkohtaisia tukimuotoja ja 20 c §:n 2 momentissa tarkoitettuja oppilaskohtaisia tukitoimia.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia osallistua opetukseen tai suoriutua opinnoistaan on oikeus heti tuen tarpeen ilmetessä saada oppimisen ja koulunkäynnin tukena riittäviä 20 b §:n 2 momentissa tarkoitettuja ryhmäkohtaisia tukimuotoja ja 20 c §:n 2 momentissa tarkoitettuja oppilaskohtaisia tukitoimia.

Pykälän 20 a 1 momentin perusteluissa tuodaan voimakkaasti esiin oppimisvaikeudet sekä sosiaaliset suhteet, tunteiden säätely ja tarkkaavaisuuden tai käyttäytymisen haasteet. Näkövammaisten liitto edellyttää, että perusteluihin kirjataan myös vamma ja sairaus. Näkövamma ei ole oppimisvaikeus eikä muukaan perusteluissa kirjattu asia. Näkövamma on vamma, jonka silmälääkäri on todennut. Näkövammaisella oppilaalla voi olla yllä mainittuja haasteita oppimisessaan, mutta ne ovat eri asia kuin näkövamma. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että vamma ja sairaus lisätään perusteluihin, jotta niiden vaikutus tulee selkeästi esille eikä momenttiin jää tilaa sille, että vain sen perusteluissa luetellut seikat ovat relevantteja perusteluja.

Pykälän 20 a 2 ja 4 momenttien säännöksissä asetetaan oppilaskohtaisten tukitoimien saamisen edellytykseksi se, että oppilaan kohdalla on jo kokeiltu ryhmäkohtaisten tukimuotojen riittävyyttä. Näiksi tukimuodoiksi on 2 momentissa määritelty yleinen tukiopetus, erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä ja opetuskielen tukiopetus.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että oppilaan näkövammasta aiheutuvat tarpeet ja/tai vaikeudet opetukseen osallistumisessa ja opintojen etenemisessä eivät tule autetuksi näillä nimetyillä ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla. Näkövammaisten oppilaiden kohdalla ei voida edellyttää kokeiltavan ensin tukimuotoja, joiden näkövammaisen oppilaan tarpeisiin vastaamattomuus on ennalta tiedossa. On näkövammaisen oppilaan edun vastaista, jos tukitoimia kokeillaan vain kokeilemisen vuoksi tietäen, että ne eivät vastaa tarpeeseen. Näkövammainen oppilas tarvitsee muita koulunkäynnin tukitoimia, kuten apuvälineitä, saavutettavaa ja soveltuvaa oppimateriaalia sekä avustajaa. Kyse on myös yhdenvertaisuuslain mukaisista kohtuullisista mukautuksista, joiden epääminen voidaan katsoa syrjinnäksi.

Vammaisen oppilaan välttämätön ja välitön tarve muihin tukitoimiin kuin tukiopetukseen ja erityisopettajan antamaan opetukseen on tuotava esille säännöstasolla. Asian mainitseminen vain 20 a §:n 4 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa ei ole riittävää. Perusteluissa oleva virke ” Ryhmäkohtaisten tukimuotojen riittämättömyys voidaan todeta poikkeuksellisesti aikaisempien tietojen perusteella jo perusopetuksen alkaessa sellaisella oppilaalla, joka tarvitsee opetukseen osallistumiseksi tulkitsemispalvelua tai apuvälineitä.” on tuotava pykälätasolle. Lisäksi perusteluihin on tulkitsemispalvelujen ja apuvälineiden oheen lisättävä maininta muista perusopetuslain 31 §:n mukaisista tukitoimista. On erikoista, että perusteluissa tukitoimia on mainittu valikoiden. Ne on kuitenkin mainittu laajemmin 20 c §:ssä, joten ei ole mitään syytä jättää listausta tässä puutteelliseksi.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 a § 2 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 a § 2 momentti:

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia opetukseen osallistumisessa ja opinnoissaan etenemisessä, on oikeus yleiseen tukiopetukseen sekä erityisopettajan antamaan opetukseen muun opetuksen yhteydessä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia opetukseen osallistumisessa ja opinnoissaan etenemisessä, on oikeus yleiseen tukiopetukseen sekä erityisopettajan antamaan opetukseen muun opetuksen yhteydessä, sekä tarvittaessa 31 §:n mukaisiin opetukseen osallistumisen edellyttämiin tulkitsemis- ja avustajapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin sekä 39 §:n nojalla järjestettäviin palveluihin.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 a §:n 4 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 a § 4 momentti:

Oppilaalla, jonka opinnot eivät ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta etene, tai jolla on ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta vaikeuksia osallistua opetukseen, on oikeus oppilaskohtaisiin tukitoimiin.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppilaalla, jonka opinnot eivät ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta etene, tai jolla on ryhmäkohtaisista tukimuodoista huolimatta vaikeuksia osallistua opetukseen, on oikeus oppilaskohtaisiin tukitoimiin. Oikeus oppilaskohtaisiin tukitoimiin on myös oppilaalla, joka tarvitsee opetukseen osallistumiseksi 31 §:n mukaisia tulkitsemis- tai avustajapalveluita tai apuvälineitä tai 39 §:n nojalla järjestettäviä palveluita. Oppilaalla on oikeus saada oppilaskohtaisia tukitoimia ilman niitä edeltäviä ryhmäkohtaisia tukitoimia, jos ryhmäkohtaisten tukitoimien riittämättömyys voidaan todeta vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi jo aiempien tietojen perusteella.

Pykälän 20 a 3 momentissa säädetään, että oppilaalla, jolla ei ole riittävää opetuskielen taitoa perusopetuksen oppimäärän suorittamiseksi, on oikeus opetuskielen tukiopetukseen. Näkövammaisten liitto muistuttaa, että tämän tulee koskea myös näkövammaisia ja kuulonäkövammaisia maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Opetuskielen tukiopetus tulee toteuttaa siten, että myös näillä oppilailla on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua opetukseen ja kehittyä opetuskielen osaamisessa.

20 b § Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot

Pykälässä 20 b säädetään oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä ja ryhmäkohtaisista tukimuodoista. Näkövammaisten liitto esittää, että 20 b §:n 2 momentti tulee palauttaa esityksen luonnosvaiheessa olleeseen muotoon, jossa opettajien yhteistyön lisäksi edellytettiin myös konsultaatiota.

Lisäksi säännöksen 3 momenttiin tulee lisätä oppimisen edellytyksiä tukevina opetusjärjestelyinä oppimateriaalien saavutettavuuden sekä oppimisympäristöjen (sähköisten ja rakennetun ympäristön) saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioiminen. Ryhmäkohtaisiin tukimuotoihin tulee lisätä ryhmäkohtaiset koulunkäyntiavustajat.

Esityksen mukaan lasten kuulemisessa on noussut esiin oppimateriaalien ja digivälineiden oppimista edistävä vaikutus. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaisten oppilaiden kohdalla tässä korostuvat digitaalisten oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen sekä muiden digitaalisten palvelujen saavutettavuus ja käytettävyys. Saavutettavuudella tarkoitetaan, että digitaaliset oppimateriaalit ja muut digitaaliset järjestelmät toimivat näkövammaisten oppilaiden käyttämien apuvälineiden (ruudunlukuohjelma ja suurennusohjelma) kanssa. On myös otettava huomioon visuaalisten oppimateriaalien ongelmallisuus näkövammaisille oppilaille sekä taattava, että heillä on käytössään korvaavia materiaaleja, jotka johtavat oppimisessa samaan lopputulokseen.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 b §:n 2 ja 3 momentteihin seuraavia muutoksia:

HE 114/2024 20 b § 2 momentti:

Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamisessa tulee tehdä opettajien välistä yhteistyötä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamisessa tulee tehdä opettajien välistä yhteistyötä ja tarvittaessa käyttää konsultaatiota.

HE 114/2024 20 b § 3 momentti:

Ryhmäkohtaisia tukimuotoja ovat opettajan antama yleinen tukiopetus ja opetuskielen tukiopetus sekä erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppimisen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä ovat oppimismateriaalien saavutettavuuden ja oppimisympäristön esteettömyyden huomioiminen. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja ovat opettajan antama yleinen tukiopetus ja opetuskielen tukiopetus, erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä sekä ryhmäkohtaiset koulunkäyntiavustajat.

20 c § Oppilaskohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen

Pykälässä 20 c säädetään oppilaskohtaisista tukitoimista ja niiden järjestämisestä. Pykälän 1 momentissa asetetaan oppilaskohtaisten tukitoimien edellytykseksi se, että 20 b

§:n 2 momentissa tarkoitetut ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Tämä säännös, etenkin yhdessä hallituksen esityksen 20 a §:n 4 momentin kanssa tulkittuna, johtanee siihen, että oppilaan kohdalla edellytetään ensin kokeiltavaksi ryhmäkohtaisia tukitoimia. Jotta tähän tilanteeseen ei päädytä, on sekä toteutettava yllä ehdottamamme 20 a §:n 4 momentin muutos että tässä ehdottamamme 20 c §:n 1 momentin muutos, jossa 1 momenttiin lisätään muotoilu ”ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat tai niiden voidaan jo etukäteen arvioida olevan riittämättömiä.”

Lisäksi 20 c §:n 1 momentissa esitetään säädettäväksi, että oppilaskohtaisten tukitoimien toteuttaminen edellyttäisi vain opettajien välistä yhteistyötä. Esityksessä vielä luonnosvaiheessa ollut edellytys konsultaatiosta on jätetty pois. Näkövammaisten liitto pitää näkövammaisten oppilaiden oppilaskohtaisten tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa välttämättömänä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin konsultaatiota. Lisäksi näkövammaisen oppilaan tarpeiden tunnistamisen ja niihin vastaamisen kannalta yhteistyö esimerkiksi keskussairaaloiden silmäklinikoiden kuntoutusohjaajien sekä Näkövammaisten liiton näkemisen asiantuntijoiden kanssa on välttämätöntä. Pykälän 20 c perusteluissa esille tuotu monialaisen yhteistyön tärkeys jää vaille painoarvoa, ellei sitä tuoda esille myös säännöstasolla. Näkövammaisten liitto pitää erikoisena, että konsultaatio on poistettu esityksestä luonnosvaiheen jälkeen.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 c § 1 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 c § 1 momentti:

Oppilaalla on oikeus saada oppilaskohtaisia tukitoimia viipymättä, jos 20 b §:n 2 momentissa tarkoitetut ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä. Oppilaskohtaisia tukitoimia annetaan yksilöllisiin tarpeisiin perustuen ja säännöllisesti. Oppilaskohtaisten tukitoimien toteuttamisessa edellytetään opettajien välistä yhteistyötä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppilaalla on oikeus saada oppilaskohtaisia tukitoimia viipymättä, jos 20 b §:n 2 momentissa tarkoitetut ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat tai niiden voidaan jo etukäteen arvioida olevan riittämättömiä. Oppilaskohtaisia tukitoimia annetaan yksilöllisiin tarpeisiin perustuen ja säännöllisesti. Oppilaskohtaisten tukitoimien toteuttamisessa edellytetään opettajien välistä yhteistyötä sekä oppilaan tarpeiden edellyttämää konsultaatiota ja monialaista yhteistyötä.

Pykälän 20 c 2 momentin perusteluissa todetaan, että oppilaskohtaisena tukitoimena oppilaalle ei järjestetä lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvia koulussa ja muissa elämäntilanteissa tarvittavia apuvälineitä, joista säädetään erikseen lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetussa asetuksessa. Näkövammaisten liiton tiedossa on tilanteita, joissa hyvinvointialue ja kunta riitelevät siitä, kumman tehtäviin kuuluu järjestää näkövammaisen oppilaan perusopetuksessa tarvitsema apuväline. Tilanteet ovat ikäviä, sillä kärsijänä niissä on näkövammainen oppilas. Nämä tilanteet on ratkaistava pikaisesti siten, että näkövammainen oppilas saa tarvitsemansa apuvälineen, jonka jälkeen hyvinvointialue ja kunta ratkaisevat, kumpi korvaa sen kustannukset. Näkövammainen oppilas ei saa jäädä ilman apuvälinettä tällaisesta syystä.

20 d § Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointi

Pykälässä 20 d säädetään oppilaskohtaisen tuen tarpeen arvioinnista. Pykälän 3 momentin mukaan oppilaalle annettavan tuen tarpeen arvioinnin tekevät opettajat ja tarvittaessa ja pyydettäessä tuen tarpeen arviointiin osallistuvat lisäksi opiskeluhuollon ammattilaiset tai muut asiantuntijat. Termi ”pyydettäessä” on lisätty esitykseen luonnosvaiheen jälkeen, sillä luonnoksessa termiä ei ollut. Termin lisäämistä ei ole mitenkään perusteltu. Näkövammaisten liitto ei hyväksy termin ”pyydettäessä” lisäämistä, vaan vaatii sen poistamista. Termi ei tue monialaisen yhteistyön eikä konsultaation merkitystä, vaan pikemmin väheksyy sitä.

Pykälän 20 d 3 momentin perusteluissa todetaan, että muita asiantuntijoita voivat olla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Näkövammaisten liitto edellyttää, että tämä luettelo on avoin, jolloin se kirjataan muotoon esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Lisäksi avoimeen luetteloon tulee lisätä muina esimerkkeinä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin asiantuntijat sekä vammaisjärjestöjen asiantuntijat.

Myönteistä on, että momentin perusteluissa todetaan monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön olevan tarpeen pääsääntöisesti aina, kun arvioidaan vammaisen oppilaan opetuksen järjestämiseen liittyviä asioita. Tämä kirjaus on täysin ristiriidassa termin ”pyydettäessä” käyttämisen kanssa. Pikemmin vaadetta monialaiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön tulee vahvistaa. Lisäksi sen tosiasiallista toteutumista tulee seurata.

Pykälän 20 d 5 momentin perusteluissa todetaan, että tukitoimien tarpeen arviointi ei edellytä erillisen dokumentin tuottamista. Näkövammaisten liitto vaatii, että tämä virke poistetaan. Se sijasta on kirjattava säännös erillisen dokumentin tuottamisen

välttämättömyydestä. Arvioinnin dokumentointi on välttämätöntä oppilaan ja opettajan oikeusturvan näkökulmasta. Se myös varmistaa, että arvioinnista jää jälki, johon voidaan tarvittaessa palata ja josta ovat luettavissa sovitut asiat. Arvioinnin dokumentointi on välttämätöntä myös mahdollisen muutoksenhaun tai kantelun kannalta.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 d §:ään lisättäväksi uusi 6 momentti. Lisäksi ehdotamme tämän lisäyksen vuoksi muutosta momentiksi 7 siirtyvään HE 114/2024 mukaiseen 6 momenttiin.

HE 114/2024 20 d § 6 momentti:

Opetushallitus määrää opetussuunnitelman perusteissa tarkemmin tuen tarpeen arvioinnista.

Näkövammaisten liiton lisäysehdotus uusi 20 d § 6 momentti ja muutosehdotus momentiksi 7 siirtyvään entiseen 6 momenttiin:

Uusi 6 momentti:

Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointi kirjataan Opetushallituksen laatimaan Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointi ja tuen toteutussuunnitelma -asiakirjaan.

Momentiksi 7 siirtyvä entinen 6 momentti:

Opetushallitus määrää opetussuunnitelman perusteissa tarkemmin tuen tarpeen arvioinnista ja sen dokumentoinnissa käytettävästä asiakirjasta.

20 e § Oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

Pykälässä 20 e säädetään oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskevasta suunnitelmasta. Pykälän 1 momentin mukaan suunnitelman on perustuttava 20 d §:n mukaiseen oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin ja suunnitelman laativat oppilaan opettajat yhteistyössä oppilaan ja huoltajan tai tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskevan suunnitelman tulee oppilaskohtaisen tuen tarpeen arvioinnin lisäksi perustua 20 f §:n mukaiseen oppilaskohtaisista tukitoimista annettuun hallintolain mukaiseen hallintopäätökseen. Säännöstasolla asiasta tulee säätää vastaavasti kuin oppilaskohtaisen tuen tarpeen arvioinnin kirjaamisesta. Koska oppilaskohtaisen tuen toteuttamisessa on usein tarve monialaiselle ja moniammatilliselle yhteistyölle, sitä koskevan suunnitelman

laatimiseen tulee voida osallistua myös muiden oppilaan tuen toteutuksen kannalta tarvittavien asiantuntijoiden. Näkövammaisten oppilaiden kohdalla tämä tarkoittaa muun muassa yhteistyötä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin sekä muiden näkövammaisuuteen liittyvien asiantuntijatahojen kanssa.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 e §:n 1 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 e § 1 momentti:

Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuen on laadittava tuen toteuttamista koskeva suunnitelma. Suunnitelman laativat oppilaan opettajat. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä oppilaan ja huoltajan tai tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin ja oppilaskohtaisista tukitoimista annettuun päätökseen perustuen on laadittava tuen toteuttamista koskeva suunnitelma, joka kirjataan Opetushallituksen laatimaan Oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointi ja tuen toteutussuunnitelma -asiakirjaan. Suunnitelman laativat oppilaan opettajat. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä oppilaan, oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan ja tarvittaessa muiden oppilaan tuen toteutuksen kannalta tarvittavien asiantuntijoiden kanssa.

Pykälän 20 e 2 momentin mukaan suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuvien tukitoimien toteuttaminen ja seuranta. Pykälä on muutettu luonnosvaiheesta, jolloin pykälän mukaan suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaskohtaisia tukitoimia koskevan päätöksen mukaisten tukitoimien toteuttaminen ja seuranta. Oppilaskohtainen tuki edellyttää hallintolain mukaista hallintopäätöstä, joten myös oppilaskohtaisen tuen toteuttamisen ja seurannan on perustuttava tähän nimenomaiseen hallintopäätökseen. Yksiselitteisyyden ja oppilaan oikeusturvan vuoksi on säännöstasolla tuotava esiin, että oppilaskohtaisen tuen toteuttamiseen ja seurantaan kuuluu myös tuen ja sen toteuttamisen arviointi. Lisäksi säännökseen tulee kirjata tuen toteuttamiseen, seurantaan ja arviointiin osallistuvat tahot, eli oppilaan opettajat sekä oppilas, ja oppilaan huoltaja tai muun laillinen edustaja sekä tarvittavat muut asiantuntijat.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 e §:n 2 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 e § 2 momentti:

Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin perustuvien tukitoimien toteuttaminen ja seuranta.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaskohtaisen tuen tarpeen arviointiin ja oppilaskohtaisista tukitoimista annettuun päätökseen perustuvien tukitoimien toteuttaminen ja seuranta sekä ja tuen ja sen toteuttamisen arviointi. Tuen ja sen toteuttamisen seurantaan ja arviointiin osallistuvat oppilaan opettajat, oppilas ja oppilaan huoltaja tai muun laillinen edustaja sekä tarvittavat muut asiantuntijat.

Lisäksi Näkövammaisten liitto esittää 20 e §:n 4 momenttiin vastaavaa lisäystä kuin edellä 20 d §:n momentiksi 7 siirtyvään entiseen 6 momenttiin, eli:

HE 114/2024 20 e § 4 momentti:

Opetushallitus määrää tarkemmin opetussuunnitelman perusteissa oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskevan suunnitelman sisällöstä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Opetushallitus määrää tarkemmin opetussuunnitelman perusteissa oppilaskohtaisen tuen toteuttamista koskevan suunnitelman sisällöstä ja sen dokumentoinnissa käytettävästä asiakirjasta.

20 f § Tukea koskeva päätös

Pykälässä 20 f säädetään tukea koskevasta päätöksestä. Pykälän 1 momenttiin on mahdollisesti vahingossa jäänyt luonnosvaiheen mukainen viittaus lain ”20 i §:ssä säädetystä opetuksen järjestämisestä oppilaalle, jolla on vamma, sairaus tai muu toimintakyvyn rajoite”. Näkövammaisten liitto ehdottaa myöhemmin pykälän 20 i nimen palauttamista luonnosvaiheen muotoiluun, joka on tässä mainittu muotoilu.

Pykälän 20 f 1 momentin mukaan tukea koskeva päätös on tehtävä 20 d §:ssä säädetyn arvioinnin mukaisesti ilman aiheetonta viivytystä. Näkövammaisten liitto katsoo, että säännöksessä tulisi aikamääreen lisäksi muiltakin osin olla vähintään viittaus hallintolain mukaiseen päätöksentekoon. Lisäksi on välttämätöntä, että päätöksen sisällöstä ja siitä, miten tukitoimet kirjataan päätökseen, säädetään tarkemmin, sillä kyse on oppilaan perusoikeuksista. Näkövammaisten liitto esittää, että päätöksessä kuvataan selkeästi ja yksityiskohtaisesti tarpeelliset tukitoimet ja niiden toteutustapa, oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä ja mahdolliset 31 §:ssä tarkoitetut palvelut. Ellei näin tehdä, riskinä voi olla näkövammaisen oppilaan tuen riittämättömyys ja sen myötä alisuoriutuminen oppimisessa, koulunkäynnissä ja edelleen toisen asteen opinnoissa, korkea-asteen opinnoissa ja työllistymisessä.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 f § 1 momenttiin seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 20 f § 1 momentti:

Opetuksen järjestäjän on tehtävä kirjallinen päätös 20 c §:ssä säädetyistä oppilaskohtaisista tukitoimista, 20 h §:ssä säädetystä perusopetuksen oppimäärästä ja opetussuunnitelman tavoitteista poikkeamisesta sekä 20 i §:ssä säädetystä opetuksen järjestämisestä oppilaalle, jolla on vamma, sairaus tai muu toimintakyvyn rajoite. Päätös on tehtävä 20 d §:ssä säädetyn arvioinnin mukaisesti ilman aiheetonta viivytystä.

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Opetuksen järjestäjän on tehtävä kirjallinen päätös 20 c §:ssä säädetyistä oppilaskohtaisista tukitoimista, 20 h §:ssä säädetystä perusopetuksen oppimäärästä ja opetussuunnitelman tavoitteista poikkeamisesta sekä 20 i §:ssä säädetystä opetuksen järjestämisestä oppilaalle, jolla on vamma, sairaus tai muu toimintakyvyn rajoite. Päätös on tehtävä 20 d §:ssä säädetyn arvioinnin mukaisesti, ilman aiheetonta viivytystä ja kokonaisuudessaan hallintolain (434/2003) 7 luvun mukaisesti. Päätökseen on kirjattava oppilaalle myönnetyt tukitoimet ja niiden toteutustapa, oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä sekä mahdolliset 31 §:ssä tarkoitetut palvelut.

Pykälän 20 f perustelujen mukaan päätöksen tarkistamisesta ei enää säädettäisi. On kuitenkin ratkaistava, millä tavoin päätöstä tarkastellaan ja päivitetään, mikäli oppilaan tilanne muuttuu. Näkövammaisen oppilaan kohdalla tilanne voi muuttua esimerkiksi etenevän silmäsairauden edetessä tai siirryttäessä alakoulusta yläkouluun. Pelkästään oppilaskohtaisia tukitoimia koskevan suunnitelman toteutumisen ja tukitoimien riittävyyden

arviointi, josta säädetään 20 e §:n 3 momentissa, ei ole riittävää, sillä mainittu suunnitelma ei ole muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 20 f §:ään lisäyksenä uutta 2 momenttia. Ehdotettava uusi 2 momentti vastaa sisällöllisesti nykyisen perusopetuslain 17 §:n 2 momenttia. Ehdotus siirtää HE 114/2024 nykyisen momentin 2 momentiksi 3.

Näkövammaisten liiton ehdotus uudeksi 2 momentiksi:

Päätös on tarkistettava perusopetuksen toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä, ja muuten oppilaan tuen tarpeen muuttuessa.

20 g § Opetusryhmien muodostaminen

Pykälässä 20 g säädetään opetusryhmien muodostamisesta. Näkövammaisten liitto on huolissaan pykälän 2 momentissa esitettävien tarkkojen oppilasmäärien käytöstä. Oppilasmäärien rajaaminen voi mahdollistaa laadukkaamman opetuksen ja oppimisen tuen, mutta huolestuttavaa on, mikäli kaikki tukea tarvitsevat eivät tule pääsemään tuen piiriin, koska opetusryhmät täyttyvät. Oppilaskohtaisia tukitoimia tarvitsevat oppilaat saattavat jäädä ryhmäkohtaisten tukitoimien piiriin, koska oppilaan siirtäminen oppilaskohtaisten tukitoimien piiriin tekisi hänestä oppilaan, jota lain säännökset opetusryhmien koosta tulisivat koskemaan. Pykälässä todetaan, että viiden oppilaan enimmäismäärä voidaan ylittää tilapäisesti. Perusteluissa tätä tilapäisyyttä on avattu tarkemmin. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että ryhmäkokoa, sen toteutumista, oppilaiden todelliseen tuen tarpeeseen vastaamista sekä tilapäisyyden käsitettä on valvottava.

Pykälän 20 g 4 momentin kirjaus on epäselvä: Pykälässä todetaan ” Jos tässä momentissa tarkoitetun oppilaan opetus annetaan yhdessä muiden kuin tässä tai 3 momentissa tarkoitettujen oppilaiden kanssa, saa opetusryhmässä olla enintään 20 oppilasta.”. Ilmeisimmin kyse on nykyisen perusopetuslain 27 §:n mukaisen pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevasta oppilaasta, sillä säännös on tätä nykytilannetta vastaava. Tällöin uudistettavan perusopetuslain 20 i §:n säännös on ilmeisesti se, jota tämä kirjaus koskee. Pykälä on muotoiltu niin epäselvästi, ettei tämä seikka eikä säännöksen todellinen tarkoitus käy ilmi. Näkövammaisten liitto vaatii, että säännöstä tarkennetaan esimerkiksi viittauksella pykälään 20 i, mikäli tämä tarkoittaa kyseistä tilannetta.

20 i § Perusopetuksen järjestäminen oppilaalle oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella

Pykälässä 20 i säädetään opetuksen järjestämisestä oppilaalle oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella. Näkövammaisten liitto pitää termiä oppimiskykyyn vaikuttava leimaavana. Näkövamma ei vaikuta oppimiskykyyn. Näkövamma on vamma, jonka vuoksi oppilas tarvitsee esimerkiksi apuvälineitä, saavutettavia oppimateriaaleja sekä avustajaa. Kun näkövammaisen oppilaan tarvitsemat tukitoimet järjestetään hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti, hän voi suoriutua koulunkäynnistä yhdenvertaisesti näkevien oppilaiden kanssa.

Näkövammaisten liitto vaatii, että pykälän otsikko muutetaan. Lakiesityksessä on käytetty termiä oppilas, jolla on vamma, sairaus tai toimintakyvyn rajoite. Pykälän otsikko tulee muuttaa muotoon opetuksen järjestäminen oppilaalle, jolla on vamma, sairaus tai toimintakyvyn rajoite.

30 § Oikeus saada opetusta

Näkövammaisten liitto vastustaa pykälään esitettävää muutosta. Olemme lausuneet asiasta pykälän 20 a kohdalla.

31 § Opetuksen maksuttomuus

Pykälässä 31 säädetään opetuksen maksuttomuudesta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi muutos, jolla vammaisen ja erityistä tukea saavan oppilaan oikeus säännöksen mukaisiin tukitoimiin korvattaisiin oppilaskohtaisia tukitoimia saavan oppilaan oikeudella kyseisiin tukitoimiin. Ehdotus on esitelty teknisenä muutoksena, joka ei kaventaisi momentin soveltamisalaa.

Näkövammaisten liitto katsoo, että muutos nimenomaan muuttaa säännöksen soveltamisalaa, sillä se saattaa jättää osan vammaisista oppilaista maksutta saatavien opetukseen osallistumisen edellyttämien tulkitsemis- ja avustajapalvelujen, muiden opetuspalvelujen, erityisten apuvälineiden sekä 39 §:n nojalla järjestettävien palvelujen ulkopuolelle. Näkövammainen oppilas voi tarvita esimerkiksi apuvälineitä, vaikka hän ei olisikaan oppilaskohtaisten tukitoimien piirissä.

Näkövammaisten liitto vaatii, että maininta vammaisesta oppilaasta säilytetään pykälässä. On välttämätöntä, että jokainen 31 §:n mukaisia tukitoimia tarvitseva vammainen oppilas tosiasiassa saa tarvitsemansa tukitoimet. Pykälässä 31 on myös perusteltua säätää säännöksen mukaisiin tukitoimiin liittyvästä päätöksenteosta.

Näkövammaisten liitto ehdottaa 31 §:ään seuraavaa muutosta:

HE 114/2024 31 §

Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Oppilaskohtaisia tukitoimia tarvitsevalla oppilaalla on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä 39 §:n nojalla järjestettävät palvelut

Näkövammaisten liiton muutosehdotus:

Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Oppilaalla, jolla on vamma, sairaus tai toimintakyvyn rajoite sekä oppilaalla, joka tarvitsee oppilaskohtaisia tukitoimia, on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä 39 §:n nojalla järjestettävät palvelut.

37 § Henkilöstö

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä pykälän 1 momenttiin tehtyä lisäystä, jonka mukaan opetuksen järjestäjällä tulee olla myös riittävä määrä koulunkäyntiavustajia.

39 § Erityisopetuksen tukitehtävistä huolehtiminen

Näkövammaisten liitto on tuonut pykälään liittyvät näkemyksensä esiin luvussa 4 Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin konsultatiivinen rooli ja konsultaation muuttaminen maksuttomaksi otsikon alla. Kyse on oppimis- ja ohjauskeskus Valterin konsultaatiopalvelujen maksuttomuuden välttämättömyydestä.

Lisätietoja

järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nakovammaistenliitto.fi

juristi Taina Kölhi, taina.kolhi@nakovammaistenliitto.fi

Näkövammaisten liitto ry

Jukka Tahvanainen	Sari Kokko
toimitusjohtaja	järjestöjohtaja